

Ayvalık Bölgesinde Yeniden İşlevlendirilen Yağhanenin Mimari Miras ve Endüstri Mirası Açısından Değerlendirilmesi

Evaluation of the Re-Functional Oil Handling in the Ayvalık Region in Terms of Architectural and Industrial Heritage

Emine Yavuz Pakih

Dr. Arş. Gör., Adıyaman Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, İç Mimarlık Bölümü, Adıyaman, Türkiye

Hande Zeynep Kayan

Dr. Öğr. Üyesi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, İç Mimarlık Bölümü, İstanbul, Türkiye

* Corresponding author: emineyavuz@gmail.com

Geliş Tarihi / Received: 23.05.2022
Kabul Tarihi / Accepted: 31.07.2022

Araştırma Makalesi/Research Article
DOI: 10.5281/zenodo.6946400

ÖZET

Endüstri Devriminden sonra bilgisayarların kullanımı ve otomasyona geçiş ile birlikte pek çok endüstri yapısı atıl kalmıştır. Endüstri Devrimini daha önce yaşamış olan ülkelerde makineler için yapılmış bu mekanlar insanların kullanımı için dönüştürülmeye başlanmıştır. Endüstri mirası kavramı ortaya çıkmasıyla birlikte konu farklı bir boyutta ele alınmaya başlanmış, pek çok endüstri binası tescillenerek koruma altına alınmıştır. Özgün işlevine tekrar dönüştürülen yapıların yanı sıra, farklı işlevler yüklenen yapılarda bulunmaktadır. Binalara farklı işlevler yüklenirken koruma kavramının yanında yeni işlevin yapının mevcut mekan kurgusuna uygun olması gerekmektedir.

Yeniden işlevlendirmede eklenen ara katlar, duvarlar, geçitler ve kullanılan malzemeler özgün mimari özelliklere zarar vermemelidir. Yeniden işlevlendirilecek yapılar çevresiyle birlikte ele alınmalı, kültürel, ekonomik, sosyal ve toplumsal nedenler göz önünde bulundurulmalıdır.

Çalışma kapsamında eski zeytinyağı fabrikaları ve yağhaneler ele alınmıştır. Ayvalık bölgesinin turizm odaklı gelişiminden sonra kent merkezinde bulunan zeytinyağı fabrikaları kent dışına taşınmış, kent merkezinde bulunan fabrikalar atıl kalmıştır. Birer kültürel miras niteliğinde olan yapılar yeniden işlevlendirilerek korunmuştur.

Bu çalışmada; atıl kalmış ve yeniden işlevlendirilmiş eski yağhanelerden biri olan Beyaz Yalı Otel yapılan kütleli, strüktürel, mekânsal müdahaleler, mimari miras ve endüstri miras boyutuyla ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Mimari Miras, Endüstri mirası, Ayvalık, Zeytinyağı Fabrikaları, Yeniden İşlevlendirme

ABSTARCT

After the Industrial Revolution, many industrial structures remained idle with the use of computers and the transition to automation. In countries that have experienced the Industrial Revolution before, these places, which were built for machines, have begun to be transformed for the use of people. With the emergence of the concept of industrial heritage, the subject started to be handled in a different dimension, and many industrial buildings were registered and taken under protection. In addition to the structures that are converted back to their original functions, there are structures that have different functions. While assigning different functions to the buildings, besides the concept of protection, the new function should be in accordance with the existing space setup of the building.

The mezzanine floors, walls, passages and materials used in the reuse should not damage the original architectural features. The buildings to be re-functionalized should be considered together with their surroundings, and cultural, economic, social and societal reasons should be taken into consideration.

Within the scope of the study, old olive oil factories and oil mills were discussed. After the tourism-oriented development of the Ayvalık region, the olive oil factories in the city center were moved out of the city, and the factories in the city center remained idle. The buildings, which are cultural heritage, have been re-functionalized and preserved.

In this study; Beyaz Yalı Hotel, one of the old oil houses that remained idle and re-functioned, has been discussed in terms of mass, structural, spatial interventions, architectural heritage and industrial heritage.

Keywords: Architectural Heritage, Industrial Heritage, Ayvalık, Olive Oil Factories, Reuse

1. GİRİŞ

Tarihinde sanayiye dayalı bir ekonomisi ve endüstriyel miras açısından zengin yapılara, kent dokusuna sahip olan Ayvalık Bölgesi 2016 yılında UNESCO Geçici Koruma Mirası Listesine girmiş, kültürel bir miras niteliği taşımaktadır. Bölgede bulunan eski yağhane ve zeytinyağı fabrikaları Ayvalık bölgesinin turizm odaklı gelişiminden sonra atıl durumda kalmıştır. Bir kültür varlığı konumunda olan endüstri mirası yapılarının gelecek kuşaklara aktarılması ve buldukları coğrafyada ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınmanın sağlanması için en az müdahale ile özgün biçimi korunarak yeni işlev kazanmasıyla mümkün olabilir. Bu nedenle bölgede bulunan pek çok yapı yeniden işlevlendirilmektedir.

İşlev; yapının mekânsal, biçimsel ve yapısal özelliklerinin amaca uygunluğudur. Yeniden işlevlendirme ise mevcut yapının bize sunduğu mekânsal olanakların yeni işlevin mekânsal ihtiyaçlarına uygun olarak üst üste çakıştırılmasıdır.

Binalara farklı işlevler yüklenirken yeni işlevin yapının mevcut mekân kurgusuna uygun olması gerekmektedir. Yeniden işlevlendirmede eklenen ara katlar, duvarlar, geçitler ve kullanılan malzemeler özgün mimari özelliklere zarar vermemelidir. Yeniden işlevlendirilecek yapılar çevresiyle birlikte ele alınmalı, kültürel, ekonomik, sosyal ve toplumsal çıkarlar göz önünde bulundurulmalıdır.

1.1. Yeniden İşlevlendirme

İşlev; yapının mekânsal, biçimsel ve yapısal özelliklerinin amaca uygunluğudur. Yeniden işlevlendirme ise mevcut yapının bize sunduğu mekânsal olanakların yeni işlevin mekânsal ihtiyaçlarına uygun olarak üst üste çakıştırılmasıdır.

Kuban (1980) ‘de mimarlık kavramları adlı kitabında işlev tanımını ve yeniden işlevlendirmeyi;

“ İşlev, öncelikle yapı öğelerinin, tek veya tüm, amaca uygunluğu anlamına gelmektedir. Bu plan özellikleri için olduğu kadar biçim özellikleri için de geçerlidir. Örneğin; her yapı birimi kendi içinde bir işlevin özelliklerini karşılayacak şekilde planlanır. Bir sınıf belli sayıda öğrenci alacaktır, yeterli hacimde hava, yeterli yoğunlukta aydınlatma gerekir; çocukların boylarına uygun masa ve iskemlelere sahip olmalıdır; bahçeye, yeşile açılması, kışın güneş alması istenir.

... Aynı terimi bazen doğrudan doğruya biçim seçiminin nitelikleriyle ilgili olarak da kullanılır. Örneğin; fazla yağış alan bir bölgede çatının fazla eğimli olması, ya da duvar yüzünün hava etkilerine karşı uygun bir sıva tabakasıyla örtülmesi, iklim koşulların uymak için yapılarda balkon, saçak, veranda, iç avlu gibi plan öğelerinin yaygın kullanımı yine işleve uygunluk olarak tanımlanır.” olarak açıklamıştır.

Her binanın karakter olarak daha esnek bir yaklaşıma ihtiyacı vardır. Yapının teknolojik, tipolojik resmi ve toplumsal nitelikleri göz önüne alınmalıdır.

1.1.1. Yeniden İşlevlendirmede Yapılan Müdahaleler

Yeni işlev yüklenirken, mevcut yapının yapısal özellikleri sebebiyle, oluşturulamayan mekanlar, pencere, kapı gibi açıklıklar, ilave kat döşemeleri ya da var olan döşemelerin kaldırılması, yapıya ek bina yapılması ve bu bağlantıların kurulması için müdahalelere ihtiyaç duyulmaktadır.

• Mekansal kurguya yapılan müdahaleler

Yapının mekânsal oluşumu verilecek işlevle doğrudan bağlantılıdır. Yapı; tek bir hacimden, tekrarlanan hacimlerden veya karmaşık bir plan şemasından oluşabilir. Yapının işlev ihtiyaçlarına göre kat eklenmesi, duvar ilavesi, mekanlar arası bağlantıların açılması mekânsal kurguya müdahale kapsamında incelenebilir.

Tek bir hacimden oluşan endüstri binası, antrepo ve depo gibi yapılar ihtiyaç doğrultusunda bölünerek mekan oluşturulabilir. Yeni kullanım için uygun işlev seçiminde bölerek mekan oluşturmada işlev ne olursa olsun binanın cephesindeki pencere düzeni tekrarlı ve ritmik olmalıdır (Cantacuzino, 1975).

Bir başka yöntem olarak, tekrar eden plan şeması bulunan yapılarda var olan bölücü duvarların kaldırılmasıyla ihtiyaç doğrultusunda daha geniş alanlar elde edilebilir. Mevcut yapının kat yüksekliğinin el verdiği durumlarda ara kat ilavesi mekânsal kurguya yapılabilen müdahalelerdendir. Yönetmelikler dikkate alınarak uygun noktalardan düşey sirkülasyon elemanları da yapılabilir.

Yeni işlevinde ihtiyacı tamamen karşılayamayan yapılarda ek bina ile ya da binalar arasındaki boşluklar kapatılarak yeni mekan oluşturulabilmektedir.

• Strüktürel sisteme yapılan müdahaleler

Yapının yeniden işlevlendirilmesinde güçlendirme, yönetmelikler gereği eklenen sirkülasyon alanları, ek yapılar veya mekânsal müdahaleler için eklenen bölücü duvarlar, ara katlar, gergi tavanlar, kat plakları strüktürel müdahale gerektiren işlemlerdir.

Yapı yeniden işlevlendirilirken deprem ve yangın gibi yönetmelikleri gibi zaman içinde değişen yönetmelikler, yapının iç mekanda çeşitli bağlantılarının kopmasına, büyük açıklıklar için alan kaybına neden olmaktadır. Özellikle yığma binalarda çelik kafes şeklinde güçlendirmelerle yeni işleve uygun mekanlar elde edilebilir.

Strüktürel müdahalede çatı strüktürlerinde iyileştirmeye de gidilmektedir. Zamanında ahşap veya dökme çelik strüktürle inşa edilmiş çatılarda hafif çelik ve hafif kaplama malzemeleri kullanılarak yapının yükü azaltılmaktadır.

• Kütle ve cepheye yapılan müdahaleler

Dış cephe malzemesi ve işçiliği yapının inşa edildiği dönemin sanatı, teknolojisi ve ekonomisi hakkında bilgi verir. Yapının dış cephesinin deforme olması ve verilen işlevin dış cepheye yansımaması gibi nedenlerden dolayı yapıların dış cephesine müdahaleler yapılmaktadır. İnşa edildiği dönemde düşük ısı yalıtımı bulunan yapılar mantolama ile yenilenmektedir. Geniş açıklıklı yapılarda bölerek mekan oluşturma sonucunda veya yüksek pencereli yapılarda asma kat uygulaması sonucunda cephede bulunan açıklıklar sağırlaştırılmaktadır ya da verilen işleve uygun olarak cephede çıkımlar yapılmakta, boşluklar açılmaktadır.

Tarihi değeri yüksek yapıların yeniden işlevlendirilmesinde yapıların tescilli olmaları sebebiyle bakım, onarım ve restorasyon kurallarının dışına çıkılmamalıdır. Yapıldığı dönemin mimari akımını, işlevlerine göre meydana gelen doluluk, boşluk oranlarını ve dönemin teknolojik gelişimlerini yansıtan yapılar üzerinde yapılacak olumsuz müdahaleler kültürel miras olan bu yapılarımızı gelecek kuşaklara yanlış aktarmamıza neden olur.

Bu sebeple tarihi binalara yapılacak olan müdahaleler yönetmelikler çerçevesinde sınırlı ve koruma esaslı olmalıdır. Bu sebeple tescilli yapılara yeni işlev kazandırılırken uygun işlev seçimi büyük önem taşımaktadır.

1.2. Endüstri Mirası ve Mimari Miras

Mimari miras; İnsanlığın ortak malı olan, toplumların kültürel değerlerini yansıtan, farklı ölçek ve nitelikte olan, çağdaş yaşam ile bütünleştirilmesi önem taşıyan kültürel mirasın bir parçası olan yapı ve yapı gruplarıdır.

Mimari mirasın korunması, özgünlüğü ve kimliği bozmadan, kültürel, sanatsal ve teknik bir ustalık gerektiren toplumların değerlerine saygılı araştırma ve değerlendirmelere dayanan bir uygulamadır. Mimari miras kültürel ve çevresel gelişmenin bir parçası olduğu için korumayı amaçlayan her çalışma ekonomik, sosyal, toplumsal ve tarihsel değerleriyle ele alınmalıdır.

Mimari mirasın korunmasında toplumsal yarar ön planda olmalıdır. Mimari mirasında korunması tanıma süreci, belgeleme, teşhis, korunacak değerlerin belirlenmesi ve arşivleme aşamalarından oluşmaktadır. (Icomos Tr, 2013)

Mimari mirasa müdahale, sahip olduğu değerlere ve koruma ilkelerine göre belirlenmekte ve tanımlanmaktadır, en az müdahale ile özgün yapı korunarak bütüncül bir anlayışla yaklaşmaktadır.

Müdahale ölçekleri;

- Bakım; tasarımında, malzemede, strüktürde değişiklik gerektirmeyen müdahaleler,
- Basit onarım; zarar görmüş malzeme ve mimari öğelerin uzman denetimiyle aslına uygun olarak onarılması,
- Esaslı onarım; çoğu zaman birkaç müdahale yönteminin birlikte kullanıldığı, proje esaslı, yapının basit malzeme değişiminden yeniden kullanıma doğru değişiklik göstererek onarılması olarak sınıflandırılmaktadır.

Müdahale yaklaşımları rehabilitasyon, yeniden işlevlendirme, taşıma, anastylosis olarak ayrılmaktadır.

- Rehabilitasyon; yapıların onarım ve teknolojik donanımla desteklenmesini kapsar.
- Yeniden işlevlendirme; yapıya özgün işlevi dışında, koruma projesi ve restorasyon kapsamında uygun işlev yüklenmesidir.
- Taşıma; asıl olan bulunduğu yerde korunmasıdır ancak kültür varlığı için açık bir tehdit söz konusuysa koruma projeleri ile taşınmaktadır.
- Anastylosis; yapıya ait dağınık parçaların bir araya getirilmesiyle yapılmaktadır. Yeniden yapım değildir, ekler ve müdahaleler dikkat çekmeyecek şekilde yapılmaktadır.

Bahsedilen müdahale ölçekleri ve müdahale yaklaşımları ışığında müdahale biçimleri;

- Acil koruma önlemleri; yapılan incelemeler doğrultusunda yapı için geçici koruma önlemleri almak,
- Koruma; özgün yapıyı korumayı esas almak
- Sağlamaştırma; mevcut fiziksel ve mekanik özelliklerinin iyileştirilmesi,
- Bütünleme; bir kısmı hasar görmüş yapının tamamlanması
- Yapısal iyileştirme; yapının güvenliğinin sağlamak için yapılan müdahaleler özgünlüğü optimum düzeyde tutmak,
- Güçlendirme; işlev değişikliği yapılan strüktürel işlemlerle yapının güvenliği arttırmak, olarak ele alınmaktadır. (Icomos Tr, 2013)

Geleneksel ve çağdaş yapım teknikleriyle inşa edilmiş ve günümüze kadar ayakta kalabilmiş yapılar birer taşınmaz kültür varlıklarıdır. Uluslararası kuruluşların düzenlediği toplantılarda alınan koruma kararları neticesinde yaşatılmaya çalışan kültürel miras yapılarının içerisinde, toplumları teknolojik

alanda etkilemiş Endüstri Devrimi'nin izlerini taşıyan endüstri yapıları, 'endüstri mirası' başlığı altında incelenmektedir.

Üretim; var olan düzende doğaya karşı insanın meydana getirdiği maddesel ve düşünsel ilk eylemdir. İnsanın her ihtiyacı yeni bir ürünü, her yeni ürün yeni bir ihtiyacı meydana getirmiştir, bu döngü içerisinde insanoğlu en büyük gelişimi Endüstri Devrimi ile yaşamıştır. Avcı- toplayıcı toplumda kemikten yapılmış yontma ve kesme aletlerinden Endüstri Devriminde çelikten üretilen yapı malzemelerine ve günümüzde var olan nano teknolojik malzemelere kadar pek çok alandaki ürünler insanların ihtiyaçları ve bununla gelişen teknoloji sayesinde ortaya çıkmıştır.

Rönesans döneminin getirdiği yenilikçi düşünce ülkelerin ekonomisini de etkilemiştir. Aydınlanma Çağı 'nın en etkili olduğu yer olan İngiltere'de 18 yy da Sanayi Devrimi 'nin temelleri atılmıştır. İlk atılım tekstil alanında olmuş, dokuma tezgâhları tasarlanmıştır. Ahşap strüktürle yapılan bu tezgahlar daha sonra demirle yapılmaya başlanmıştır.

Endüstri devrimi de teknolojik gelişmeleri temel alan bir devrim olduğu için bazı endüstrilerin yok olmasına buna karşılık yenilerinin çıkmasına, endüstri yapılarının bazılarının atıl kalmasına ve yeni endüstri yapılarının inşasına neden olmuştur. (Atagök, 2000).

Bu yapılar Endüstri Devrimi'nin izlerini taşımaları yanında, ülkelere zamanında sağladıkları ekonomik destekten dolayı kamu yararına yeniden değerlendirilmeleri için Avrupa 'da çalışmalar yapılmaktadır.

Endüstri yapıları kültürel mirasın bir parçası olarak teknolojik, bilimsel ve mimari değere sahip kalıntılarıyla 'Endüstri Mirası' başlığı altında incelenmektedir. Endüstri yapılarını bu kavram çerçevesinde değerlendirmek için Avrupa 'da TICCIIH (1973) , ERIH (1999) gibi uluslararası kuruluşlar mevcuttur. Bu kuruluşlar işlevini yitirmiş endüstri yapılarının gelecek kuşaklara aktarılmasında mevcut yapının korunması veya yeniden işlevlendirilmesi üzerine kararlar almaktadırlar.

Endüstri mirası anıtlarının uygun işlev seçimi hassas bir konudur. Çünkü; endüstriyel miras kavramı kullanılan donatı elemanlarından yapının etrafındaki işçi konutları ve rekreasyon alanına kadar Endüstri Devriminin izlerini taşıyan her şeyi kapsar.

2003 yılında kabul edilen Nizhny Tagil Tüzüğü'nde de Endüstri mirasına ilişkin son şekli verilen bazı değerler bulunmaktadır;

- Tarihsel değer:** Bir kentin veya ülkenin yaşamında önemli bir teknolojik gelişime tanık olmuş endüstri yapısı veya tesis tarihi geçmişi ve ait olduğu dönem sebebiyle tarihsel değere sahiptir.
- Sosyal değer:** Endüstri mirası, sıradan insanların yaşamlarında her alanda önemli değişimlere sebep olmasından sosyal değere sahiptir
- Teknik değer:** Endüstri yapıları, nitelikli yapım tekniğine sahip olmaları, özgün tasarımlarını günümüze korumuş olmaları ve ayrıca teknolojinin yansıması olan iç donanımları ile teknik değere sahiptir.
- Çevresel değer:** Endüstri yapısı özgün, mimari ve simgesel anlamda değerli ise çevresel değere sahiptir..
- Özgünlük değeri:** Endüstri yapısının ya da tesisinin konumu, mimari elemanları, yapı malzemesi, yapım sistemi ve iç donanımı günümüze kadar bozulmadan ulaşabilmiş ise özgünlük değerine sahiptir.
- İşlevsellik değeri:** Yapıların özgün işlevlerini yitirmiş olsalar da yeniden işlevlendirilebilme imkânını ve işlevsellik/ kullanılabilme değerini etkilemektedir.
- Enderlik değeri:** Endüstri yapıları ya da tesisleri, temsil ettiği teknolojinin az bulunmasıyla, sahip oldukları yerleşim tipolojileri ve peyzajı ile enderlik değerine sahiptir. (Kılınç, 2007)

UNESCO'nun Dünya Kültür ve Doğal Mirası Listesi'ne girmeye hak kazanan 936 anıt-sit alandan 37 tanesi endüstri mirasıdır (Köksal, 2012).

Listeye girmeye hak kazanan 37 endüstri mirası yapısının hazırlanan raporlarında aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır (Köksal, 2005) ;

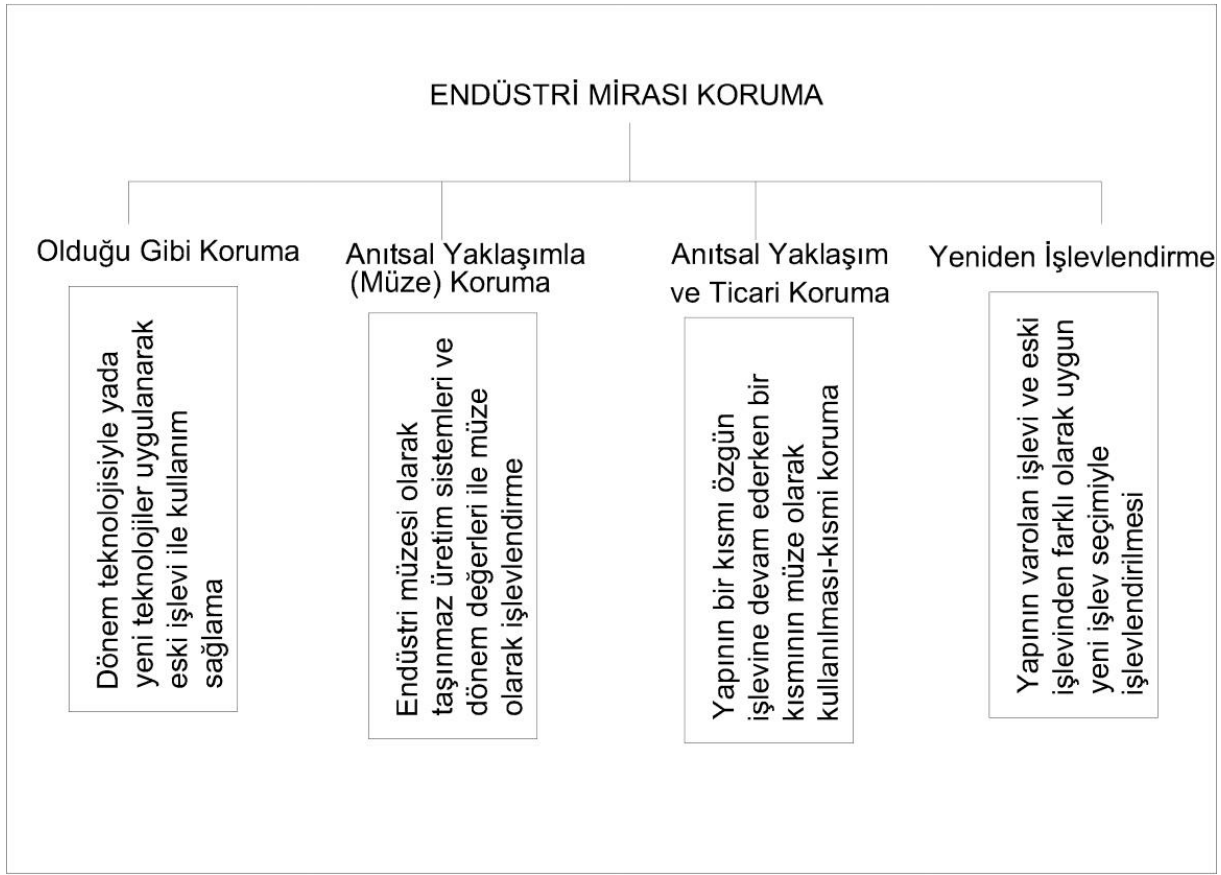
- Önemli bir teknik sorunu çözen sıra dışı veya dünyadaki ilk teknolojik çözüm örneği olması,
- Ulaşımı kolaylaştırması ve yeni gelişmelere olanak sağlaması,
- Döneminin mühendislik gelişmeleri içinde önemli bir rol oynaması, dönemi için yeni bir teknolojik gelişimin örneği olması veya olağanüstü başarılı ve yüksek kalitede bir teknik uygulama olması,
- Teknik donanımı ve üretim sistemi ile tamamen korunmuş veya işlevini sürdüren dünyadaki ilk ve tek örnek olması,
- Kendi türünün en iyi örneklerinden biri olması,
- Kurulduğu dönemde dünyanın en büyük endüstri kompleksi olması,
- Endüstriyel üretimle birlikte, etrafında yeni bir yapılaşmanın başlamış olması, örneğin bölgede işçi konutları, hizmet yapıları, dini yapılar, köprü, sukemi inşa edilmesi ve bölgenin bir bütün olarak korunması gereken bir yer olması veya bölgenin sahip olduğu hammadde kaynakları nedeniyle önem kazanması ve gelişmesi, bu sürede inşa edilen yapıların mimari değeri (endüstriyel üretim kaynağının tükenmesi, ya da üretim sisteminin terk edilmesiyle, bölgenin kısmen veya tamamen etkisini yitirmesi durumunda da bu madde geçerlidir),
- Yapı/yapı grubunun yer aldığı bölgenin kültür, sosyoloji, inanç bağlamında önemli bir yer tutması veya önemli bir ismi/yeniliği/sistemi temsil etmesi,
- Endüstriyel yerleşimin ve yapıların, mimari ve planlama açısından önemli veya özel bir örnek olması,
- Endüstri Devrimi'nin oluşmasında önemli bir rolü olan veya bu dönemi simgeleyen bir yapı olması,
- Endüstrinin belirli bir alandaki gelişimini temsil etmesi ve kendinden sonrası için örnek olması ya da döneminde dünyanın önde giden üretim yerlerinden biri olması

Endüstri mirası kapsamındaki bu yapılar TICCIH ve ERIH gibi kuruluşların öngördüğü kriterler doğrultusunda çeşitli yöntemlerle korunmaktadır.

Höhmann (1992) endüstri anıtlarını korumada uygulanan yöntemleri 4 'e ayırmıştır;

1. Herhangi bir müdahale yapmadan veya en az müdahale ile yeni işlev vermeksizin olduğu gibi korumaktır.
2. Çok az bir değişimle ve eski işlevine yakın bir işlevle korumaktır.
3. Yapıya müze işlevi vererek korumaktır. Bu noktada endüstri müzesi ile teknik müze ayırımına dikkat edilmesi gereklidir. Teknik müzede sadece konuyla ilgili ürünler, üretim teknikleri ve fabrikaya dair bilgiler verilir. Ancak endüstri müzesinde, sunulan dönemin sosyal, ekonomik ve teknik gelişimi, işçilerin günlük yaşamları, ürünlerin günlük yaşamda kullanım biçimleri gibi bilgilerin yanı sıra sosyal ve kültürel bilgilerin de verilmesi gereklidir. (Föhl,1995)
4. Endüstri yapılarını yeni bir işlevle yeniden kullanmaktır. Endüstri anıtlarını yeniden işlevlendirmek diğer yapı türlerinden daha kolaydır. Genelde yalın olan bu yapıların her metrekaresindeki ayrıntılarla uğraşmak gerekemeyebilir. Ancak yapıyı bir kabuk olarak algılayıp içinde istenilen değişikliği yapmak yerine, onu özgün kılan özelliklerin bozulmamasına özen gösterilmelidir. Bu yapıların taşıyıcı sistemini, dökme demir sütunlarını, ahşap taşıyıcılarını, pencere oranlarını ve profillerini, iç açıklığını, mekân bütünlüğünü, gabarisini, duvar dokusunu, avlularını,

tesis içinde ulaşımı sağlayan raylar vb. özelliklerini korumak gerekmektedir. Bunların sağlanabilmesi; uygun işlevin bulunmasına ve uygulamanın doğru yapılmasına bağlıdır.

Şekil 1. Endüstri Mirası Koruma Yöntemleri

2. ÇALIŞMA ALANI: AYVALIK BÖLGESİ VE ZEYTİNYAĞI FABRİKALARI

18. yüzyıla kadar ekonomisi tarıma dayalı bir köy olan Ayvalık; başta Rusya'nın ve diğer Avrupa ülkelerinin Osmanlı Devleti ve gayrimüslim cemaatlerden Rumlar üzerindeki siyasi ve sosyo-ekonomik etkilerini arttırdıkları 18. yüzyılın ortalarından sonra bir sanayi kentine dönüşmüştür. 19. yüzyılda, Güney Marmara ile Akdeniz adaları ve Ege kıyıları "zeytinyağı bölgesi" olarak tanımlanmıştır ve Midilli, Ayvalık, İstanbul'un zeytinyağı ve sabun ihtiyacını karşılayan merkezler olmuştur.

Ayvalık bölgesinin uluslararası ticaret ve sanayiye bağlı ekonomik yapısı, konut ve dini mimari dışında atölyeler, depolar, fabrikalar vb. yapı çeşitlerini ortaya çıkarmıştır. 20 yy. da Ayvalık bölgesinde zeytin, zeytinyağı ve sabun imalatı artmıştır. Bir liman kenti olan Ayvalık da fabrikalar kıyı boyunca konumlanmaya başlamıştır. Böylece ürünün deniz yolu kullanılarak gemiler ile yurt içi ve yurt dışına taşınması kolaylaşmıştır. Deniz yolu ile ticaretin gerçekleşmesinin sonucunda kentte kıyı boyunca çizgisel mekân organizasyonu oluşmaya başlamıştır. Mekân özelliklerinin oluşumunda ürünün liman bölgesinde geçirdiği işlem, hammadde ulaşımı, atık gibi faktörler de etkili olmuştur.

İlk başlarda konutların alt katlarında yapılan zeytinyağı üretimi, gelişen teknoloji ile birlikte fabrikalara, işliklere ve yağhanelere taşınmıştır. 20. yy başlarında mengene adı verilen geleneksel mekânda geleneksel yöntemle sıkılarak elde edilen zeytinyağı, buharlı sistemin makinalarda kullanılması ile birlikte fabrikalarda üretilmeye başlanmıştır (Kunter & Yerliyurt 2012).

Fabrikalar dikdörtgen planlı geniş açıklıklı ve tek katlı, iki veya üç katlı olarak inşa edilmiştir. Kat yüksekliği genelde 3 ile 3.5 m arasında farklılık göstermektedir. Yapılar genel olarak yığma yapı

olarak inşa edilmiştir fakat bazılarında betonarme ek yapılar bulunmaktadır. Yığma yapılarda malzeme olarak yöreye ait sarımsak taşı veya tuğla kullanılmıştır. Cephede sıralı pencere tipi mevcuttur, pencere ve kapı kenarlarında neo klasik üsluba ait söveler tasarlanmıştır. Çatı genelde beşik ya da kırma çatıdır. (Uçar,2014)

3. ARAŞTIRMA BULGULARI: BEYAZ YALI OTEL

Yapı 1908 yılında Rumlar tarafından yağhane ve sabunhane olarak inşa edilmiştir. Mimar Hasan Suda tarafından restore edilerek butik otele dönüştürülmüştür.

Şekil 2. Beyaz Yalı Otel

• Strüktürel müdahaleler

Yığma taş yapı olarak inşa edilen ve 5 metre kat yüksekliğine sahip olan yapıya asma kat yapılmıştır. Asma kat için ek kolonlar yapılmıştır. Üst katlarda pencere açıklığı yeterli olmadığı için çatıda pencere açıklıkları yapılmıştır. Ayrıca iç mekana bakan odalara mekanın lobi kısmına bakan pencereler tasarlanmıştır. Çatı için onarım ve güçlendirme yapılmıştır.

• Kütleli müdahaleler

Yapının pencere ve kapı söveleri sarımsak taşından yapılmıştır. Pencerelere ek olarak ahşap pencere panjurları tasarlanmıştır. Yapının onarılan bölgeleri kent silüeti dikkate alınarak aslına uygun olarak taş yapılmıştır. Yapının lobi kısmına tasarlanan şöminenin bacası sağır olan sağ yan cephede bulunmaktadır.

Şekil 3. Beyaz Yalı Otel Pencere Görünüşü

• **Mekansal müdahaleler**

Tek bir hacimden ve iki bölümden oluşan yapı 6 odalı bir butik otel olarak yeniden işlevlendirilmiştir. Yapının giriş katında 3 adet oda, mutfak, bar, lobi, restoran kısmı ve teknik oda bulunmaktadır. Asma katta ise 3 adet oda bulunmaktadır. Yapının iç mekanında duvarlara dokunulmamış, taş doku olarak bırakılmıştır. Giriş kat döşemesi orijinal sarımsak taşı döşemedir.

Yapının girişinde sağda bir adet oda ve teknik oda, sol kısımda iki adet oda ve ortak tuvalet bulunmaktadır. Lobi, restoran, mutfak ve barın olduğu kısma bir basamak kot farkı ile çıkılmaktadır. Lobi alanında bir şömine tasarlanmıştır. Aynı zamanda bar ve lobi de ahşap kot farkı ile yerden ayrılmaktadır.

Şekil 4. Beyaz Yalı Otel Lobi

Şekil 5. Beyaz Yalı Otel Bar - Lobi- Resepsiyon

Lobinin olduğu kısımdan asma kata çıkılmaktadır. Asma katta lobiye bakan canlı müzik alanı için bir balkon tasarlanmıştır Asma kat için tasarlanmış ahşap merdivenin sahanlığında 'King Land' adı ile bilinen alan bir tasarlanmıştır.

Şekil 6. Beyaz Yalı Otel Asma Kat Çıkışı

Odalar hacim olarak küçük tasarlanmıştır. Giriş katta bulunan odalarda asma kat pencereyi bölmektedir. Bu durum iç mekanda görsel olarak bütünlüğü bozmaktadır.

Şekil 7. Beyaz Yalı Otel – Oda

Odalarda bulunan asma kat için yapılmış kolonlar ve kirişler beyaz boyanarak mekandan ayrılmıştır. Asma katta bir adet süit oda bulunmaktadır. Çatılarda bulunan açıklıklar odalara doğal aydınlatmanın yeterli düzeyde girmesi için tasarlanmıştır. İç mekana bakan iki oda için mekan içi pencere tasarlanmıştır.

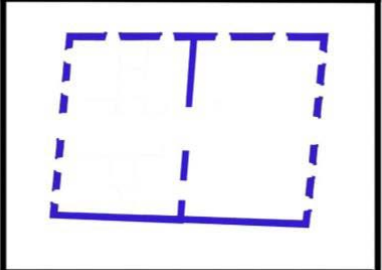
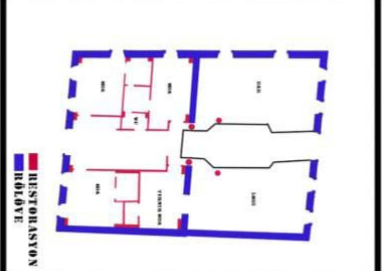
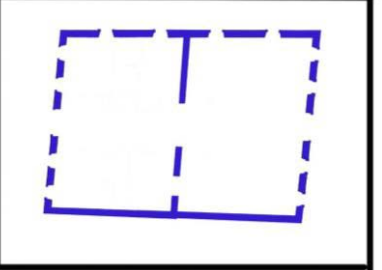
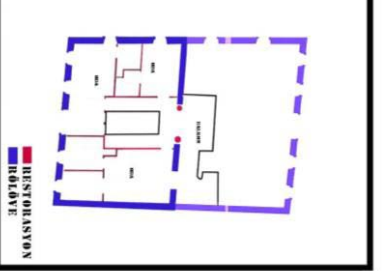
Şekil 8. Beyaz Yalı Otel - Oda

Odaların yer döşemesi ahşaptır, sonradan yapılan duvarlar beyaz olarak tasarlanmıştır. Asma kat döşemesi 12cm dir ve giriş katta bulunan odalarda asma tavan uygulaması bulunmaktadır. Asma katta bulunan odalarda tavan çatı olarak tasarlanmış ve ahşap kaplanmıştır. Üst katta yer döşemesinin ahşap seçilmesi ses yalıtımını olumsuz etkilemektedir.

Beyaz yalı otelin yanında bulunan ve aynı dönemde zeytinyağı üretimi için inşa edilmiş olan yapı da daha sonra Sızma Han Butik Otel olarak işlevlendirilmiştir. Plan şeması olarak aynı özelliklere sahip bu yapı metrekare olarak Beyaz Yalı Butik Otel den büyüktür.

Sızma Han otel 10 odadan oluşmaktadır. Mimar Hasan Suda tarafından restore edilen bu iki yapının tasarımları benzerdir.

Tablo 1. Mimari Miras Koruma ve Müdahale Analizi

		Koruma Ölçeği	Koruma Yaklaşımı	Koruma Biçimi
GİRİŞ KAT		Esaslı Onarım: Yapı projeye dayalı olarak strüktürel, kütsel ve mekânsal müdahalelerle yeniden inşa edilmiştir.	Yeniden İşlev. Yapı orijinal işlevi dışında otel olarak yeniden işlevlendirilmiştir.	Yapıda güçlendirme ve yapısal iyileştirme yöntemlerine gidilmiştir
				
ASMA KAT		Esaslı Onarım: Yapı projeye dayalı olarak strüktürel, kütsel ve mekânsal müdahalelerle yeniden inşa edilmiştir.	Yeniden İşlev. Yapı orijinal işlevi dışında otel olarak yeniden işlevlendirilmiştir.	Yapıda, güçlendirme ve yapısal iyileştirme yöntemlerine gidilmiştir.
				

Endüstri mirası olarak yeni işlevlere olanak sağlaması açısından işlevsel değere sahip olan yapı Endüstri Mirası yapılarının korunma yöntemlerinden olan yeniden işlevlendirme ile işlevi dışında en az müdahale ile tasarlanmıştır. Yapının çatı sistemleri teknolojik malzemeler ile rehabilite edilmiş, yeni işlevi gereği ihtiyaç duyulan mekanlar eklenmiştir.

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Mimari özellikleri gereği geniş açıklıklara sahip olan endüstri yapıları pek çok işleve olanak sağlamaktadır. Çalışma kapsamında ele alınan Beyaz Yalı butik otel in otel işlevi için metrekarelerinin yetersiz olduğu, ara kat nedeniyle yapının sabit donatılarının (pencere vs.) iç mekanda bölündüğü görülmüştür. Yapının konumu ve bölgenin turizm potansiyeli göz önüne alındığında yapıya otel işlevi verilmesi uygundur. Ancak yapının metre karesi ve mimari özellikleri düşünüldüğünde otel işlevi yapı ile örtüşmemektedir. Bu nedenle yapıların yeniden işlevlendirilmesinde çevresi ile olan ilişkisi ve konumu nedeniyle ihtiyaç duyulan işlevin dışında mimari özellikleri ve yeterliliği de göz önünde bulundurulmalıdır.

Bu çalışma 2018 yılında Mimar Sinan Güzel sanata lar Üniversitesi İç Mimarlık Bölümünde hazırlanan “AYVALIK BÖLGESİNDE YENİDEN İŞLEVLENDİRİLMİŞ YAĞHANE VE ZEYTİNYAĞI FABRİKALARININ İNCELENMESİ” adlı tezden üretilmiştir.

KAYNAKÇA

- Atagök, T. (2000). Sanayi Mekanlarından Sanat Mekanlarına. *Mimarlık*, 9-14.
- Cantacuzino, S. (1975). *New Uses For Old Buildings*. London: Architectural Press.
- Icomos Tr. (2013). <http://www.icomos.org.tr/?Sayfa=Tuzukler1&dil=tr>. nisan 2018 tarihinde icomos.org.tr: <http://www.icomos.org.tr/> adresinden alındı
- Kılınç, E. M. (2007). Korumada Yeni Tanımlar Yeni Kavramlar “endüstri mirası”,. *Endüstri Mirasının Korunması ve Değerlendirilmesi Atölye Sonuçları*. Zonguldak: TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi Yayın.
- Köksal, G. (2005). Doktora Tezi. *İstanbul'daki Endüstri Mirası için Koruma ve Yeniden Kullanım Önerileri*. İstanbul: İtü/ Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Köksal, T. G. (2012). Endüstri Mirasını Koruma ve Yeniden Kullanım Yaklaşımı. *Güney Mimarlık*, 18-23.
- Manisa ve Yerliyurt, K. (2013). *Turizm Sektöründeki Yeni Eğilimler Perspektifinde Ege Bölgesindeki Zeytincilik ve Zeytinyağı Üretiminin Alternatif Turizm Türleri Üzerinden Değerlendirilmesi*. İstanbul: Dedeman.
- Uçar, H. (2014). Ayvalık Tarihinde Zeytinyağı Üretim, Depolama ve Satış Binalarının Yeri ve Önemi. *Trakya University Journal of Engineering Sciences*, 19-28.